

БЎЛАЖАК ОФИЦЕРЛАРНИНГ ИЖТИМОЙ-ПСИХОЛОГИК КОМПЕТЕНТЛИГИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ МАСАЛАЛАРИ ТАКЛИФ ВА ТАВСИЯЛАР

<https://doi.org/10.53885/edinres.2022.6.6.019>

Мелиев Гафур Олимкулович,

*Тошкент ҳарбий округи бошқарув аппарати ҳарбий касбий сарлаш
бўлими катта офицери подполковник, мустақил илмий изланувчи*

Аннотация: Ушбу илмий мақолада ёш офицерларнинг ижтимоий-психологик компетентлигини шакллантириш масалалари муаммо ва ечимлар ва унинг амалий аҳамияти ҳақида фикрлар илмий ва амалий баён этилган. Мақолада муаллифнинг кўп йиллар давомида олиб борган илмий ва амалий тажрибаларига суянган ҳолда ўтказилган яқка тартибдаги суҳбатлар таҳлили натижалари ҳақидаги фикрлар атрофлича баён этилган.

Калит сўзлар: Конструктив, ташиқий коммуникатив қобилият, ижтимоий-психологик компетентлик даражаси, эмоционал ҳолат, жанговар тажриба ва жанговар руҳ, экстремал вазият, ҳиссий муносабат, информацион, мотивацион, рағбатлантириш, ижтимоийлашув жараёни, коммуникатив фаолият ва б.

ВОПРОСЫ ФОРМИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНО- ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ОФИЦЕРОВ ПРЕДЛОЖЕНИЯ И РЕКОМЕНДАЦИИ

Мелиев Гафур Алимкулович,

*Старший офицер отдела военно-профессиональной квалификации
управления Ташкентского военного округа подполковник, научный
исследователь*

Аннотация: В этой научной статье научно и практически обоснованы мнения о проблемах и решениях формирования социально-психологической компетентности молодых офицеров и ее практической значимости. В статье подробно описываются результаты анализа индивидуальных бесед, проведенного на основе научного и практического опыта автора за многие годы.

Ключевые слова: Конструктивная, организационная коммуникативная способность, социально-психологический уровень компетентности, эмоциональное состояние, боевой опыт и боевой дух, экстремальная ситуация, эмоциональный настрой, информация, мотивация, мотивация, процесс социализации, коммуникативная деятельность и др.

ISSUES OF FORMATION OF SOCIO-PSYCHOLOGICAL COMPETENCE OF FUTURE OFFICERS SUGGESTIONS AND RECOMMENDATIONS

Meliev Gafur Alimkulovich,

*Senior officer of the military professional qualification Department of the
Tashkent military district administration podpolkovnik, independent researcher*

Annatsiya: In this scientific article, opinions on the problems and solutions of the formation of socio-psychological competence of young officers and its practical significance are scientifically and practically explained. The article describes in detail the results of the analysis of individual conversations conducted based on the scientific and practical experience of the author for many years.

Keywords: Constructive, organizational communicative ability, socio-

psychological level of competence, emotional state, combat experience and fighting spirit, extreme situation, emotional attitude, information, motivation, motivation, socialization process, communicative activity, etc.

Мамлакатимиз ижтимоий-иқтисодий ҳаётида амалга оширилаётган жадал ва туб ўзгаришлар натижасида Мудофаа вазирлиги тасарруфидаги ҳарбий қисм ва муассасаларида профессионал ҳарбий кадрларга бўлган талаб тобора ортиб бормоқда. Давлат ва бошқаруви органларда ёш офицер кадрлар фаолият юритиш салмоғи ортмоқда. Бу, ўз навбатида, бўлажак офицерларнинг ҳарбий жамоага раҳбарлик қилишда бошқарув соҳасида етарли назарий билим ва амалий кўникмаларга эга бўлишини тақозо этади.

“Ўзбекистон ёшлари – 2030” концепцияси лойиҳасида “кадрларнинг турли хил салбий вазиятларга чидамлилиқ ва можароларни бошқариш каби қобилиятларини шакллантириш мақсадида психологик ва социологик тестлар ўтказиш ҳамда уларни тегишли раҳбар кадрлар захирасига киритиш тизимини ишлаб чиқиш” [1] вазифаси белгиланганлиги ёш раҳбарларнинг ижтимоий-психологик компетентлигини юксалтиришни талаб этади.

Ҳарбий жамоаларидаги ижтимоий тадқиқотлар кўпинча барча тоифадаги мутахассисларнинг ўзаро муносабатлари ҳолати билан қониқмаслигини, айрим ҳолларда эса ёш офицерларнинг ўз мажбуриятларини самарали бажариш ҳамда ҳарбий жамоаларнинг ижтимоий-психологик муҳитини ва жипсилигидаги фаолият жараёнида шахсий таркибнинг ўзаро муносабатларини ўзгартиришга лаёқатсизлигини кўрсатади. Бунинг сабабларидан бири ёш офицерларнинг паст ижтимоий-психологик компетентлигидир.

Ижтимоий-психологик компетентликни ёш офицерларда бошқарувчиликка тайёрлаш жараёнида бевосита хизмат жойида мақсадли шакллантириш мумкин. Шу билан бирга, кўшимча ўқув ва хизмат фаолиятида командир ва бошлиқларда ижтимоий-психологик билимлар, маҳорат ва кўникмаларни ривожлантириш учун улар психологик ҳолатининг хусусиятларини, уларнинг хизмат вазифалари ҳамда фаолиятини ҳисобга олиш мақсадга мувофиқ [3].

Ёш офицерларнинг ижтимоий-психологик компетентлигининг назарий моделини ишлаш ва уни амалга оширишнинг самарадорлигини таъминлайдиган шартларни аниқлаш мақсадида, Ахборот-коммуникация технологиялари ва Алоқа ҳарбий институтида 85 нафар бўлажак офицер кадрлар билан ўтказилган суҳбат натижасига кўра, бўлажак офицерлар ижтимоий-психологик компетентлигининг шаклланиш самарадорлиги ижтимоий-психологик компетентлик назарий моделининг ишлаб чиқилганлик даражасига, мезонлар, кўрсаткичлар ва унинг ривожланиш даражаларининг объективлигига, лойиҳалаш, конструктив, ташкилотчилик, коммуникатив қобилиятларининг шаклланиш алгоритмларидан фойдаланиш маҳсулдорлигига боғлиқ эканлиги аниқланди.

Ўзбекистон Президенти Қуролли Кучлар Олий Бош Қўмондони Шавкат Мирзиёев бошчилигида жамиятнинг барча соҳаларида шиддатли ўзгаришлар даврини бошидан кечирмоқда. Ушбу даврда ёш, прогрессив фикрлайдиган ва салоҳиятли ҳарбий кадрларга катта эътибор қаратилиб, улар стратегик муҳим соҳаларга жалб этилмоқда. Сўнгги 3 йил мобайнида вазирлик ва идоралардаги муҳим лавозимларга ёш истиқболли бошқарув кадрлар тайинланди.

Ижтимоий-психологик компетентлик даражаси шахснинг касбий йўналганлик ва такомиллаштириш мотивацияси шахсий тизимли компоненти доирасида юзага келганлиги исботланган. Шахсий функционал компонентлик доирасида эса ёш офицерларнинг лойиҳалаш, конструктив, ташкилий коммуникатив қобилиятларининг шаклланишга ёш офицерларнинг ўз бўйсунувчилари билан ўзаро муносабатларининг муваффақияти ва ижтимоий-

психологик компетентлик даражасининг кўтарилиш ҳамда ривожланиш имкониятларини олдиндан айтиб беришга ёрдам беради.

Ёш офицерларнинг ижтимоий-психологик компетентлиги унинг ижтимоий-психологик маданиятининг таркибий қисми ҳисобланади, уни хизмат фаолиятида, соҳалар ва ижтимоий алоқаларнинг турли-туманлигида кўриладиган, ҳарбий хизматчилар томонидан ўз потенциали ва эҳтиёжларини қондиришни амалга ошириш усулининг характеристикаси сифатида белгилайдилар. Бу икки феномен йиғиндисидан ёш офицерларнинг хизмат, билиш, ижодий ва коммуникатив фаолиятининг психологик барқарорлиги даражасини баҳолаша бўлади.

Тадқиқот жараёнида ёш офицерлар ижтимоий-психологик компетентлигининг учта компоненти ажратиб кўрсатилган: процессуал фаолиятли, шахсий тизимли ва шахсий функционал. Улар ижтимоий-психологик фаолиятни муваффақиятли амалга оширишга йўл қўйиб беради:

ҳарбий жамоада ижтимоий жараёнларни диагностика ва коррекция қилиш, “офицер – ҳарбий жамоа – техника” ижтимоий-психологик тизимда ўзаро боғланган вазифаларни амалга ошириш орқали самарали бошқарув таъсир алгоритминини аниқлаш: информацион (вазифаларни бажариш учун зарур маълумотларни ходимларга тақдим этиш); мотивацион (шахсий таркибнинг фаолият мотивларига таъсири ва унинг ҳисоби); рағбатлантириш (мукофотлаш ёки жазолаш орқали фаолиятга қизиқтириш); таъминлаш (шахсий таркибга маълум ваколат ва ҳуқуқларни тақдим этиш); назорат-корректировкали (қўйилган вазифалар орқали шахсий таркибни хизмат фаолиятини ўрганиш, улар хизмат фаолиятига ўзгартиришлар киритиш).

Биринчидан, ёш офицер кадрнинг фаолият, мулоқот, билиш субъекти сифатида шаклланишининг мазмуни бўлган ижтимоийлашув жараёнининг ўтиши учун ташкилот ёки унинг таркибий бўлинмасининг доирасида шароитлар яратилса, ёш офицерларнинг коммуникатив фаолиятини самарали, деб ҳисоблаш мумкин. Ёш офицер коммуникатив фаолиятининг унумли амалга оширилиши фақатгина унинг ижтимоий-психологик компетентлиги шаклланишининг маълум даражасида бўлиши мумкин.

Иккинчидан, ёш офицернинг кенг, аниқ, унумли шаклдаги ижтимоий-психологик компетентлиги командир шахсининг хусусиятларидан, шахслараро муносабат вазиятлари, шахснинг имкониятлари билан боғлиқ бўлган унинг ходимлар билан ўзаро муносабатидан келиб чиқади. Ижтимоий-психологик компетентлик бошлиқ томонидан ўз ходимларини идрок қилиш ва тушунишда, атрофдагиларга мурожаат қилиш ва муносабатда, предметли ва коммуникатив фаолиятга чуқур психологик киришда, жамоада ишчан ва шахслараро муносабатлар ҳолатини таърифлайдиган психологик муҳитда намоён бўлади.

Учинчидан, ёш офицерларнинг ижтимоий-психологик компетентлиги элементларининг мақсадли ишлаб туришини келтириб чиқарадиган тизимни ҳосил қилувчи омил бу ёш офицернинг бошқарув фаолиятидир.

Тўртинчидан, командирлар ва ўз бўйсунувчилари билан ўзаро муносабатларининг экстремал вазиятларида ёш офицерларнинг ижтимоий-психологик компетентлигининг шаклланиш жараёни ёш офицернинг бошқарув фаолиятида юқори самарадорликка эришиш ва ҳарбий жамоаси, таркибий бўлинма фаолиятининг ижтимоий-психологик уйғунлигини таъминлашга олиб келади.

Бешинчидан, ёш офицерлар ижтимоий-психологик компетентлигининг назарий моделига асосланган дастурий-мақсадли йўналишли ижтимоий-психологик тренинг дастури қуйидаги асосий масалаларни ҳал этишга йўналтирилган: ижтимоий-психологик билимларга эга бўлиш, мулоқот доирасида билим ва кўникмаларга эга бўлиш; тарбиявий таъсир: коррекция, ривожланиш, самарали мулоқот учун, ўзини ва бошқаларни адекват ва тўлиқроқ ўрганиш қобилиятини ривожлантириш ҳамда мулоқот жараёнидаги муносабатлар учун зарур бўладиган кўрсатмаларнинг шаклланиши, коррекция ҳамда муносабатлар тизими ва шахс ўзаро муносабатларининг ривожланиши.

Олтинчидан, ёш офицерларнинг ижтимоий-психологик компетентлигининг шаклланиш самарадорлигини баҳолашда асосий эътибор диагностика қиладиган ва ўргатадиган шароитларга қаратилади. Диагностика қиладиган шароитлар шундан иборатки, ёш офицерда мулоқотнинг шахсий тажрибасини экспликация қилишга, мулоқот субъекти сифатида ўзининг хусусиятларини англашга имкон бўлади.

Хулоса қилиб айтганда, ёш офицерларнинг ижтимоий-психологик компетентлиги аниқ бошқарув фаолиятининг ўзига хос шароитида ўтадиган унинг коммуникатив фаолияти орқали амалга оширилади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

[1] Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистонда ёшларга оид давлат сиёсатини янги босқичга олиб чиқишга қаратилган чора-тадбирлар тўғрисида”ги Қарори лойиҳаси // <https://regulation.gov.uz/oz/document/4824>.

[2] Samarov R.S., F.Xaydarov, M.Yo‘ldoshov, N.Masharipova “Harbiy faoliyatda boshqaruv psixologiyasi” Darslik. Toshkent – 2021 y.

[3] Евсеев, Автандил Владимирович. Формирование социально-психологической компетентности молодых руководителей: автореферат дис. ... кандидата психологических наук: 19.00.05 / Ин-т молодежи. - Москва, 1998. - 24 с.

[4] Ўзбекистон бошқарувидаги ёш раҳбарлар ТОП-35 талигида кимлар бор?//

[5] <https://u24.uz/uz/uzbekiston-boshkaruvidagi-yosh-rakhbarlar-top-35-taligida-kimlar-bor>.